

Софија Драгосавац

Трбосиље

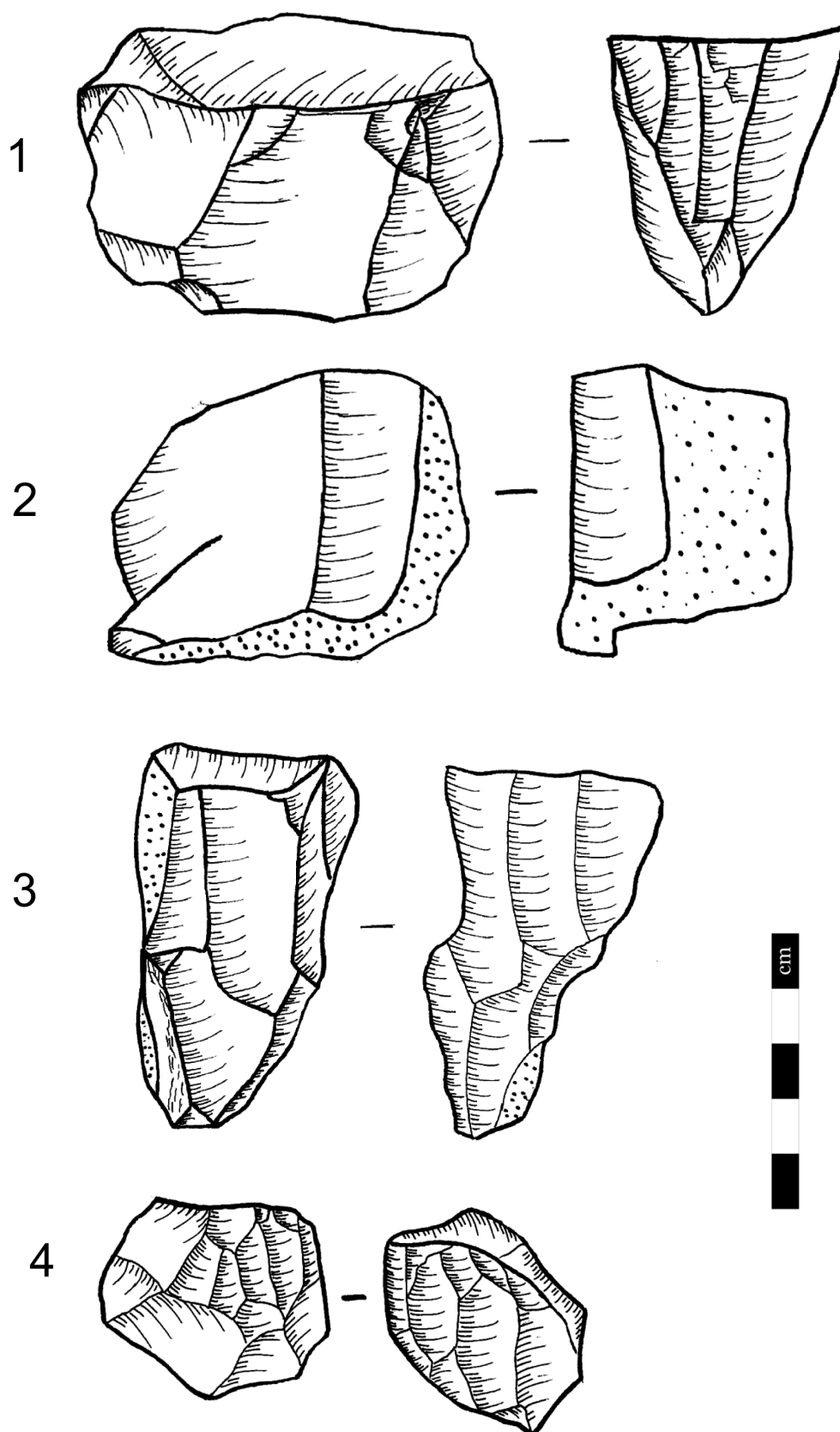
Приликом рекогносцирања околине Лознице, 2012. године откривено је палеолитско налазиште на отвореном у атару села Трбосиље. Локалитет је смештен на доминантном платоу крајњих источних обронака планине Иверак, на око 700 m од сеоског гробља. Са јужне стране локалитета протиче периодични Дубоки поток. Приликом рекогносцирања је на површини од око 100 x 30 m прикупљено 36 артефаката од окресаног камена. Према саставу, колекција са локалитета Трбосиље може се поделити на три групе. Прву групу налаза чине 6 језгара, док другу продукти примарног одбијања (6 сечива, 4 ламеле, 15 одбитака). Трећа група представља пет примерака ретушираних алатки. Иако је прикупљена колекција квантитативно мала, локалитет Трбосиље одликује присуство артефаката из свих фаза редукције, односно ланца окресивања – од језгара која су служила за производњу артефаката, продуката примарног одбијања – неретушираних одбитака и сечива и као крајњих производа – ретушираних алатки. У збирци је заступљен велик проценат (50%) десилификованих примерака са белом патином, чиме је сировина од које су артефакти израђени изгубила на боји и квалитету. Преостали примерци, који нису били изложени десилификацији, углавном су израђени од лоше и средње квалитетне сировине, док је свега шест комада било израђено од квалитетног рожнаца.

Језгра

У колекцији која је прикупљена у месту Трбосиље примећено је постојање шест језгара (Т. 1), од чега је само једно фрагментовано. На свим константованим језгрима примећени су негативи одбитака и сечива који се могу сврстати међу примерке средњих и мањих димензија. Језгра су углавном одбацивана у развијеној или касној фази експлоатације, о чему сведочи незаступљеност и мали проценат заступљености кортекса на четири примерка. Само је на два примерка кортекс заузимао више од 50% површине. Међу овим примерцима издвајају се два језгра. Једно је на себи носило готово центрипеталну схему окресивања (Т. 1/4), а друго је имало пирамидални облик, с тим да је само једна страна коришћена за окресивање, и то конвергентном схемом (Т. 1/3).

Продукти примарног одбијања

Под продуктима примарног одбијања подразумевају се: 1) сечива, 2) ламеле, 3) одбици (Т. 2). У колекцији нису препознати примерци (сечива

T. 1

или одбици) који сведоче о подмлађивању (рејувенацији) платформе и површине одбијања на језгру.

Сечива

У колекцији је препознато 6 неретушираних сечива (Т. 2/1–4). Свих шест примерака су фрагментовани и десицификовани, тако да о сировини од које су били израђени не можемо говорити. Сечива припадају примерцима мањих и средњих димезија, док се само један примерак може детерминисати као дугачко сечиво. Њихова ширина креће се у распону од 12 до 34 mm, а дебљина од 2 до 11 mm. На једном примерку константовано је постојање кортекса, и то на више од 50% површине дорсалне стране. Само овај један примерак може да буде из прве фазе редукције, док остали примерци потичу из друге, односно треће фазе редукције језгра, о чему сведоче и попречни пресеци и број негатива на дорсалној страни. На четири примерка на којима је очуван проксимални део константоване су платформе удара. На свим примерцима оне припадају типу равних, глатких платформи.

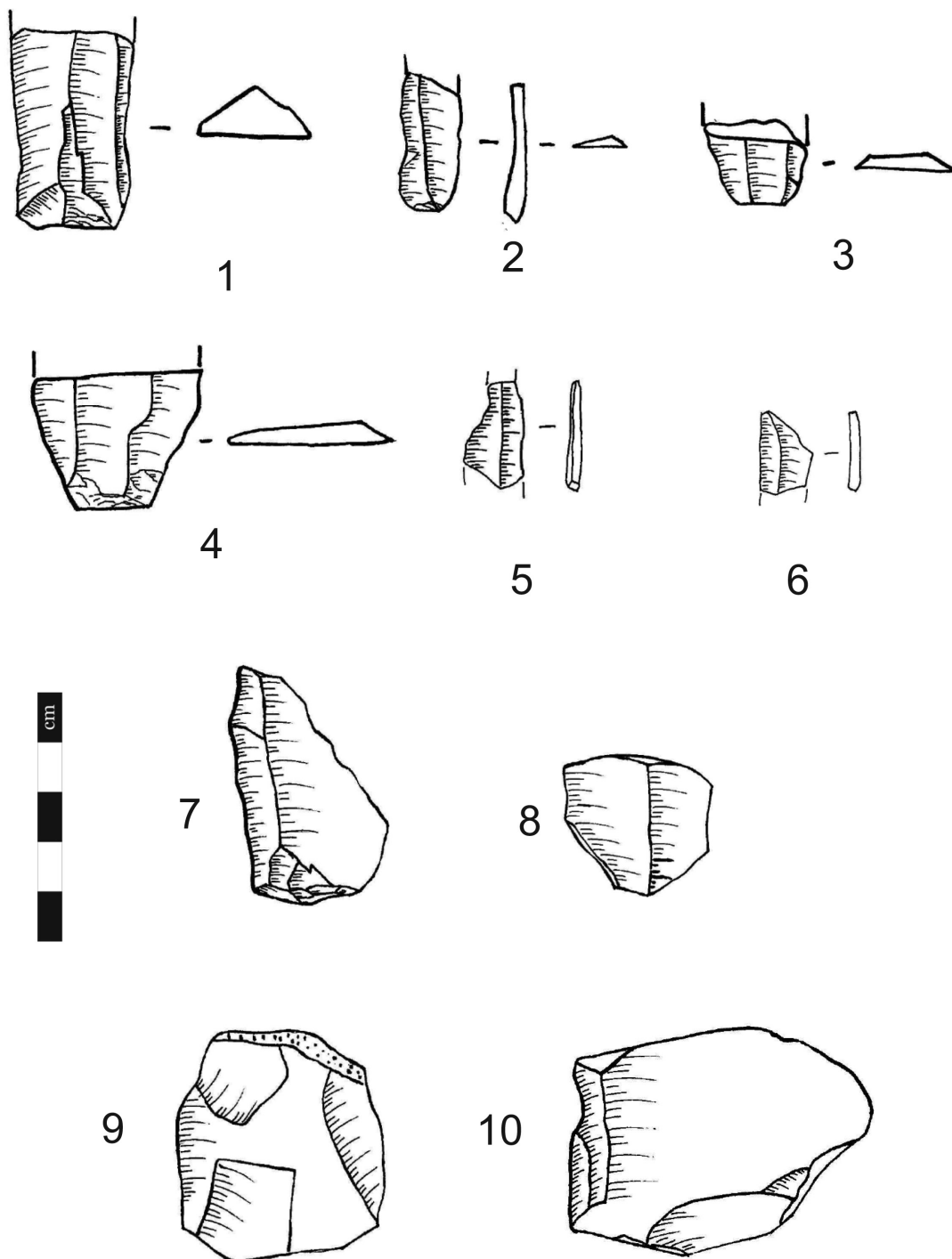
Ламеле

Под термином ламеле подразумевамо мања сечива чија ширина не прелази 12 mm. У колекцији су препознате само четири ламеле (Т. 2/5–6). Све четири су фрагментоване и израђене од сировина лошег и средњег квалитета беж, окер или тамносиве боје. Ламеле припадају примерцима средњих димензија. Њихова ширина креће се у распону од 7 до 11 mm, а дебљина од 2 до 3 mm. С обзиром да ни на једном примерку није уочено постојање кортекса, вероватно припадају поодмаклој трећој фази редукције језгра. Само је на једном примерку очувана платформа и она припада типу припремљених диједарских платформи.

Одбици

У материјалу је константовано 15 неретушираних одбитака. За разлику од сечива и ламела, већина одбитака (10 примерака) очувана је у целости (Т. 2/7–10). На четири примерка константована је десицификација, док су на само једном артефакту примећени трагови горења. Од артефаката на којима је била могућа детерминација сировине, три су била израђена од квалитетног тамносивог кремента, док су остали израђени од сировина лошијег и средњег квалитета. На три артефакта константовано је постојање кортекса, с тим да је на једном одбитку већих димезија он заузимао целу површину дорсалне стране. Та три примерка с великом заступљеношћу кортекса указују да су они потекли из прве фазе редукције језгра. Остали примерци на основу димензија могу се сврстати у другу

или трећу фазу одбијања. Дужина одбитака креће се у распону од 22 до 91 mm, ширина од 17 до 68 mm, а дебљина од 4 до 19 mm. На већини артефаката с очуваним проксималним делом платформе углавном припадају типу глатких, равних платформи, док је само на једном примерку платформа била неприпремљена – кортикална.

T. 2

Ретуширано оруђе

Поред продуката примарног одбијања, константовано је и пет ретушираних алатки. Поред три ретуширана сечива и једног стругача, константован је и један дистални фрагмент одбитка које је на себи имало стрми степенести ретуш (Т. 3).

Ретуширано сечиво

У колекцији константована су три примерка која се на основу морфологије могу дефинисати као типови ретушираних сечива. Само једно сечиво очувано је у целости, једном је очуван само дистални део, док је треће примећено само у виду медијалног фрагмента.

Сечиво 1 (Т. 3/1) очувано је у целости. Дужина овог сечива је 71 mm, ширина 21 mm, а дебљина 7 mm. Израђено је од квалитетног кремена, смеђе боје. Оно припада типу повијених, благо тордираних сечива. Билатерално је ретуширано целом дужином артефакта. Ретуш је инванзиван, паралелних негатива, полустрмог угла. Платформа није остала очувана.

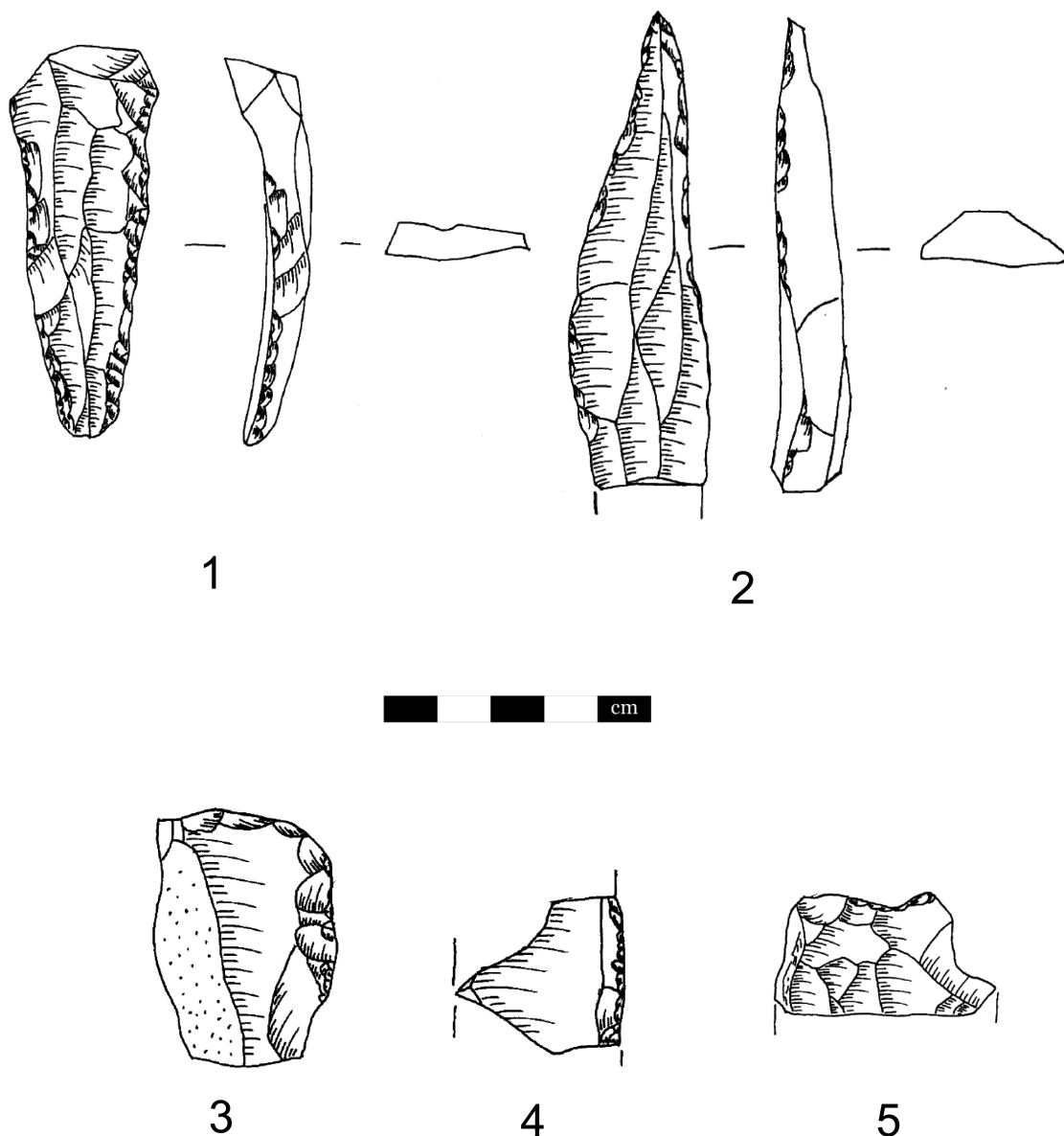
Код сечива 2 (Т. 3/2) очуван је само дистални део, који је зашиљеног облика. Цео примерак је десилификован, тако да се о сировини од које је било израђено не може говорити. Ретуш је, као и код претходног примерка, константован на обе ивице артефакта, њиховом целом дужином. Реч је о маргиналном и делимично степенастом ретушу. Угао ретуша је комбинован, те се на овом примерку уочава и плитак и полустрм ретуш.

На медијалном делу сечива 3 (Т. 3/4), што је једино и остало очувано на овом примерку, константован је маргинални и плитак тип ретуша. Сам фрагмент израђен је од квалитетног кремена црвене боје.

Стругач

Једини стругач који се налази у колекцији, израђен је на одбитку и у целости очуван (Т. 3/3). Дужина овог артефакта је 37 mm, ширина 30 mm, а дебљина 11 mm. Поред кортекса, који заузима мање од 50% дорсалне површине, на артефакту су уочени и трагови десилификације. На основу остатка артефакта, на коме нису уочени ови трагови, закључено је да је овај стругач био израђен од кремена беж боје средњег квалитета. Ретуш конкавног и делимично степенастог типа константован је на дисталном крају и десној ивици артефакта. На дисталном делу угао ретуша је стрм, док је на ивици артефакта он полустрм. С обзиром да је платформа очувана у целости, можемо је приписати типу глатких, равних платформи.

Поред наведених примерака, међу материјалом константован је још један артефакт са ретушем (Т. 3/5). Реч је о дисталном крају одбитка

Т. 3

на чијој је трансверзалној ивици уочен степенести и стрм тип ретуша. Одбитак је израђен од квалитетног кремента смеђе боје.

Закључак

На основу резултата анализе прикупљених комада са локалитета Трбосиље и присуства ламинарних компоненти (сечива, ламела и језгра, са негативима одбијања ових врста одбитака), да се закључити да материјал припада периоду горњег палеолита. Како међу примерцима није уочен нити један дијагностички комад, прецизније датовање и културолошко опредељење ових примерака мора изостати. Због географског положаја локалитета, који више гравитира ка Подрињу и западу, ово нала-

зиште требало би разматрати у контексту појава које су забележене у палеолиту северне Босне. Босанска Посавина се до сада показала као регија богата горњопалеолитским налазиштима на отвореном. Истраживањима која су спровођена између '50-тих и '80-тих година прошлог века константовано је неколико орињасијенских (рани горњи палеолит) локалитета, као и граветијенско налазиште (касни горњи палеолит). Постојање велике густине палеолитских локалитета потврдила су и новија истраживања овог региона. Поред тога што локалитет Трбосиље за сада представља најзападнију тачку у Србији на којој је константовано постојање горњег палеолита и такође отвара питања и могућности за проучавање и трагање за налазиштима на отвореном на територији Србије. Иако је колекција са овог локалитета квантитативно мала, састав саме колекције, који упућује на све фазе редукције литичког материјала, као и географски положај, чини га потенцијалом за будућа археолошка истраживања.

Библиографија

- Basler, Đ. 1963. Paleolitska nalazišta u severnoj Bosni. *Glasnik Zemaljskog muzeja* n.s. XVIII: 5–24.
- Basler, Đ. 1979. Nalazišta paleolitskog i mezolitskog doba u Bosni i Hercegovini. str. 313–330. u: *Praistorija jugoslovenskih zemalja*, tom I (ur. A. Benac). Sarajevo: Svjetlost.
- Mihailović, D. 2014. *Paleolit na centralnom Balkanu – kulturne promene i populaciona kretanja*. Beograd: Srpsko arheološko društvo.
- Montent-White et al. 1986. Le Paléolithique du Bosnie du Nord. Chronologie, environnement et préhistoire. *L'Anthropologie* 90/1: 29–88.
- Панџић, И. 2014. *Археолошки дневник палеолитских истраживања*. Бања Лука: ЈУ Музеј Републике Српске.